

N:o 13.

Ank. till Riksd. kansli den 6 mars 1908, kl. 1 e. m.

Andra Kammarens fjerde tillfälliga utskotts utlåtande n:o 6, i anledning af herr E. G. H. Åkerlunds motion n:o 78, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående upplåtande af nödig skog och betesmark för jordbrukslägenheter, hvilka inom Norrland och Dalarne bildas af inägojord från skogsaktiebolag tillhöriga fastigheter.

I motionen hemställer motionären,

att Riksdagen uti skrifvelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, det *Motionen.*
Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida de jordbrukslägenheter, hvilka kunna bildas inom Norrland och Dalarne genom försäljning af hufvudsakligen inägojord från skogsaktiebolag tillhöriga egendomar, i allmänhet skulle kunna tillgodoses med nödig skog och betesmark genom statens försorg, samt att Kungl. Maj:t ville för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill en sådan utredning kan gifva anledning.

Såsom skäl för motionen anföres:

Visserligen torde en stor del af Sveriges folk hafva svårt att fatta *Skälen för motionen.*
det lämpliga uti att »slå så hårdt på trumman», som man på vissa håll nu gör, för våra nordliga provinsers förvandling till jordbruksland, ehuru jordbruket där uppe vida osäkrare lämnar skälig utkomst än i Sveriges mellersta och södra delar, hvarest ännu, såväl å kronans och

boställens ägor som annars, betydliga vidder af god odlingsmark ännu ligga obrutna; men trots detta må villigt medgifvas det välbetänkta däri att äfven söka bereda befolkningen i Norrland och Dalarne tillfällen att, om den så önskar, inom hembygden kunna förvärfva den själfständiga ställning, ägandet af jordbruk bereder. Det är ock med all rätt man framhållit nödvändigheten att för ernående af detta syfte tillhandahålla de ifrågasatta nybyggarne inom dessa provinser ej allenast inägojord, utan jämväl erforderlig skog och betesmark.

Jag vågar dock hålla före, att de åtgärder, som för detta ändamåls vinnande föreslagits, icke varit lyckligt funna, allraminst då man genom undantagslagar vill ålägga skogsbolagen inom ifrågavarande landsändar — hvilka likväl med statsmakternas goda minne förvärfvat sina egendomar — att afstå betydliga skogsarealer såsom villkor för att få afyttra sin inägojord eller att i annat fall bruka denna jord under polisuppsikt, för så vidt de icke kunna eller vilja utarrendera densamma på säkerligen förlustbringande villkor, under det en mängd jordägande aktiebolag inom öfriga delar af landet — af hvilka åtskilliga därtill besitta stora områden rekognitionsskogar, utan att ens fullgöra de små prestanda, som utgjorde villkoren för deras upplåtande från staten — icke i någon mån skulle komma att beröras af lagstiftningen i fråga, änskönt åtminstone de aktiebolag, hvilka inom våra folkrikaste bygder slå under sig jordområden, säkerligen inom en nära framtid skola finnas vida hinderligare för en sund utveckling än skogsbolagen i Norrland och Dalarne.

Beklagligt är förvisso, att stora delar af vårt land fått och ännu få förvärfvas och besittas af kosmopolitiska konsortier, men skall de stora jordägande aktiebolagens värde här i landet stäckas, så bör väl detta ske genom förbud för aktiebolag att förvärfva större jordområden och genom beskattning af de fördelar, som äro dem förunnade framför enskilda jordägare, men ingalunda genom att förneka dessa bolag rätt att handla med och häfda sina egendomar i likhet med landets öfriga jordägare; detta så mycket mindre, som Riksdagen, trots gjorda framställningar därom, icke velat vara med om att förhindra aktiebolag att förvärfva svensk jordegendom eller att på dem tillämpa gällande författning, att utländsk undersåte icke utan Kungl. Maj:ts begifvande äger besitta svensk fast egendom.

Jag vågar ock uttrycka den meningen, att man af de ifrågasatta s. k. norrlandslagarna icke bör förvänta någon synnerligen märkbar effekt i fråga om inskränkning af »bolagsväldet». Hvad häfdelagen vidkommer, skulle densamma blifva temligen obehöflig för sitt ändamål

att ersätta en expropriationslag, därest, såsom det uppgifves, skogsbolagen i allmänhet skulle finnas mycket villiga att afstå dem tillhöriga inägor, blott de själfva därvid ej nödgades tillsläppa utägor, utan detta blefve statens sak. Men i alla händelser synes det mig ingalunda lämpligt att för Norrland och Dalarne stifta en lag, hvilken, en gång kommen till stånd, ganska snart skulle utsträckas att gälla för hela landet, för att på ett ypperligt sätt anvisa vägen för dem, hvilka i frihetens namn, men väl mest för egen vinning, söka få landets alla näringar under sitt förmynderskap. Härtill kommer, att denna lag förvisso i mångt och mycket skulle blifva en lag endast på papperet, eftersom ju ingen norm kunde uppställas för jordens bättre eller sämre häfd inom områden af den utsträckning som de norrländska länens med deras mångskiftande naturförhållanden, hvadan följaktligen de personliga tyckena hos den tillärnade jordbrukspolisens medlemmar, för hvilkas duglighet och praktiska omdömesförmåga ingen vidare garanti gifves, uteslutande skulle blifva afgörande.

I fråga om samtliga de föreslagna »norrlandslagarnas» effektivitet torde man ock hafva rätt att hysa starka tvifvelsmål, då väl hädanefter — som understundom hittills — internationella hänsyn skulle mana till en ytterst varsam tillämpning af lagarna i fråga gent emot de bolag, hvilkas intresser till någon större del utgjordes af utlänningar, hvaraf ock måste följa enahanda behandling af uteslutande svenska bolag, eftersom väl äfven här lagen bör gälla lika för alla, som af den beröras.

Därest sådana undantagslagar, som de för Norrland och Dalarne vid 1907 års riksdag föreslagna af statsmakterna antoges, skulle det förvisso icke heller dröja länge, förrän de uti jordbruks- och landtmannaförhållanden i allmänhet praktiskt oförfarna personer, hvilka slagit sig på att lösa den s. k. »jordfrågan», äfven skulle göra allt, hvad de förmådde, för att dessa lagar så snart som möjligt måtte komma att efterföljas af andra liknande, i syfte att öfver hufvud inskränka och kränka den privata ägande- och brukningsrätt till jordegendom, hvarpå vårt folk i gemen och ej minst landets småbrukare med rätta sätta så stort värde, vida utöfver hvad som vore erforderligt för att hindra uppkomsten af alltför stora egendomar.

En gifven följd af den omhandlade lagens genomförande vore dock den, att vår för normala förhållanden redan nu oerhörda budget än mera skulle svälla ut för uppehållande af en skara tjänstemän, hvilka med all rätt skulle ställa sina pretentioner höga, då ju icke allenast omutlig redbarhet utan äfven goda ekonomiska förhållanden, praktisk erfarenhet och synnerlig moderation måste vara till finnandes hos de

personer, hvilka blefve tillsatta för att öfvervaka efterlefnaden af förordningar, riktade mot storkapitalistiska konsortier, af hvilka åtminstone en god del öfverallt i världen pläгат ådagalägga en förvånande skicklighet att vid kinkiga förhållanden reda sig »ur knipan».

Emellertid kunde det ju finnas nödigt att åtminstone pröfva, huru en lagstiftning sådan som den föreslagna skulle slå ut, därest ingen annan lämplig utväg stode till buds för ernående af det med den afsedda syftet; men jag vågar hålla före, att man handlade vida betänksammare och rättfärdigare, och hade på samma gång utsikt att hastigare kunna komma till målet, därest man dessförinnan toge i öfvervägande, huruvida icke staten själf, utan större svårigheter och kostnader, kunde tillgodose den själfständiga jordbrukarebefolkning, vi önska ånyo se uppkomma inom bolagens ägovälden i Norrland och Dalarne, med dess behof af skog och betesmark på skäligen villkor, samt under förutsättning, att skog och inägor ej vidare åtskildes eller försåldes till bolag, och att den upplåtne skogen väl vårdades samt ställdes under statens uppsikt.

Att direkt från statens domäner afsöndra skogsletter med lämplig belägenhet för den inägojord, bolagen kunde afhända sig, kunde naturligtvis endast i undantagsfall ifrågakomma; men jag är öfvertygad därom, att, där så ej kunde ske, dessa bolag, hellre än att utsätta sig för obehaget af sådana lagar som de ifrågavarande, skulle finnas villiga att vid försäljning af inägojord afstå jämväl för dennas själfständiga brukning erforderlig skog och betesmark, blott staten å andra håll lämnade dem åter skog och mark till enahanda värden.

Några större svårigheter för sådana ägobyten mellan staten och skogsbolagen vore väl i allmänhet ej att befara, då nog de allra flesta skogsbolag i Norrland och Dalarne hafva ägor, hvilka på någon punkt beröra statens.

Möjligen kunde väl åtskilliga formella svårigheter yppa sig för frågans lösning på sätt, jag här föreslår, eftersom utmark till lägenheterna skulle komma att upplåtas af *en* ägare och inägorna af *en annan*; men därest vid de föreslagna uppgörelserna med bolagen den öfverenskommelsen träffades, att såväl dessa som staten skulle äga lika förmånsrätt för ogulden köpeskillning uti lägenheternas samtliga ägor, vore väl näppeligen några större förluster för staten att befara, för så vidt icke oskäligt högt pris betingats för inägojorden, i hvilket fall det dock förvisso icke skulle gagna, om staten på *något* sätt trädde hjälpande emellan.

Genom vidtagande af här ifrågasatta åtgärder skulle ju visserligen

staten få vidkännas kostnader för värderingen, ägobyten m. m. samt jämväl gå i mistning af en del skog och skogsmark, men en för vederbörande nybyggare god och snar lösning af åtminstone en synnerligen viktig punkt uti den i våra dagar så brännande norrlandsfrågan torde vara värd uppoffringar, hvilka dock ej torde blifva särdeles kännbara, eftersom alla likvider för den från staten sålda skogsmarken naturligtvis skulle tillfalla statsverket, och därjämte skogstillgångarna å samma mark för framtiden blifva betryggade.

Denna motion synes i korthet uttryckt afse ett förslag att lösa den viktiga frågan om »huruledes den själfägande jordbrukande befolkningens ställning i Norrland och Dalarne må kunna vidmakthållas och stärkas och jordbrukets utveckling i nämnda landsdelar befrämjas», eller med ett ord den s. k. Norrlandsfrågan, på ett annat och enklare sätt än det, som den för ändamålet tillsatta kommittén i sitt utlåtande den 27 oktober 1904 funnit lämpligt, som tillämpats i lagarne af den 16 juni 1905 angående inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning och den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom, och som framkommit i Kungl. Maj:ts förslag till 1907 års Riksdag om arrende af viss jord på landet inom Norrland och Dalarne och om bestämmelser till förekommande af vanhäfd å vissa jordbruk darsammastädes. Genom förstnämnda lag af den 16 juni 1905 är den inskränkning gjord i fråga om rätten till *ägostyckning* inom de norra länen (lagen gäller ej Dalarne) att för tiden till den 1 januari 1910 ägostyckning där ej får äga rum utan Kungl. Maj:ts befallningshafvandes tillstånd och att sådant tillstånd ej får lämnas, »med mindre hvarje lott som komme att erhålla inegor skulle med hänsyn såväl till dessa egors omfattning som ock till den myckenhet husbehofsskog, odlings- och mulbetesmark, som blefve lotten tilldelad, varda tjänlig för jordbruk, eller ock ägostyckning erfordras för bildande af egnahemssambällen eller för industriell anläggning eller för annat dylikt ändamål». Genom lagen den 4 maj 1906 stadgades förbud för bolag eller förening för ekonomisk verksamhet att förvärfva fast egendom på landet inom Norrland och Dalarne utom med Konungens tillstånd, och med undantag, bland annat, att bolag eller förening finge förvärfva den del af ett hemmans *afrosningsjord*, som ej enligt närmare föreskrifter kunde betraktas som *stödskog*.

*Utskottets
yttrande.*

Kungl. Maj:ts proposition (n:o 10) till 1907 års Riksdag innehöll förslag till lagstiftning om arrende af jord inom Dalarne och Norrland,

ifall där arrendet omfattade inrösningsjord till en vidd af minst två hektar, och jorden vid arrendeaftalets ingående egdes af bolag eller förening för ekonomisk verksamhet eller af enskild person, hvilken icke vore mantalsskrifven å fastigheten.

Slutligen innehöll Kungl. Maj:ts proposition (n:o 148) till samma års Riksdag förslag till lag angående förekommande af vanhäfd å jordbruk i Norrland och Dalarne, i hvars första paragraf bestämdes, att om å fastighet på landet funnes inegojord, tillhörig enskild af den omfattning, att själfständigt jordbruk därå kunde idkas, finge fastigheten ej så vanvårdas, att jordbrukets afkastningsförmåga uppenbarligen äfventyrades och ej heller för jordbruket nödvändiga byggnader bortfördes eller lämnades att förfalla.

Bägge dessa kungl. propositioner blefvo i hufvudsak antagna af Andra Kammarerna men afslagna af den första. I kungl. proposition n:o 68 till innevarande Riksdag har förutnämnda förslag till lagstiftning om arrende återigen underställts Riksdagens pröfning hvarjämte förslag till lag om förekommande af vanhäfd föreligger i herr Lindhagens m. fl.:s motion, n:o 206, till denna riksdag.

Att märka i detta sammanhang är ock den förändring, som vid 1907 års Riksdag på Kungl. Maj:ts förslag antogs om ändring i 20 §, 1 mom. och 22 § i lagen om jordafsöndring m. m. den 27 juni 1896 och hvarigenom bestämdes bland annat, att inom Dalarne och Norrland ej finge afsöndras inegojord till den omfattning, att hemmanets jordbruk därigenom märkligen försvagades.

Den lagstiftning, som sålunda delvis genomförts, dels vunnit Andra Kammarens bifall, grundar sig uppenbart på en näringspolitik, som utgår därifrån, att staten i fråga om upplåtelse till enskilda af skogsmark och andra rättigheter inom Dalarne och Norrland på sin tid gynnat privatintresset i så stor omfattning, att detta privatintresse för det allmänna bästa vore skyldigt underkasta sig vissa inskränkningar i sin frihet, äfven om dessa inskränkningar kunde vara förenade med uppoffringar. Den utförliga motiveringen härför är att finna i den omförmälda s. k. Norrlandskommitténs betänkande och är här ej platsen att vidare ingå derpå. Så mycket får väl i allt fall anses såsom visst, att det hittills legat helt och hållet fjärran från såväl kommitténs som de lagstiftande myndigheternas tankegång, att staten själf på detta område, i

stället för att lägga något tvång på privatintressen, skulle göra ytterligare uppoffringar för dessa intressen utöfver de alltför stora, som redan därutinnan skett.

Motionärens förslag synes emellertid åsyfta något sådant. Han utgår från den förutsättningen, att »bolagen» hellre än att utsätta sig för sådana lagar som de ifrågavarande skulle finnas villiga att vid försäljning af inegojord afstå jämväl för dennas själfständiga brukning erforderlig skog och betesmark, blott staten å andra håll lämnade dem åter skog och mark till enahanda värden. Och motionären anmärker, att några större svårigheter för sådana egoutbyten mellan staten och skogsbolagen väl i allmänhet icke torde vara att befara, då nog de allra flesta skogsbolag i Norrland och Dalarne hade ägor, hvilka på någon punkt berörde statens.

Utän att ingå på riktigheten af sistnämnda påstående, som utskottet i brist på en utredning, hvilken utskottet gifvetvis ej kan åstadkomma, ej har möjlighet att bedöma, vill utskottet gifva motionären rätt därutinnan, att, om staten utfäste sig att, för den händelse »bolagen» till enskilda försälde inegojord med tillhörande stödskog, lämna den enskilde ersättning för den lämnade stödskogen i staten tillhörig skog, bolagen skulle finna sig af en sådan lagstiftning synnerligen tilltalade, då därigenom skulle öppnas utsikter för bolagen att återigen vid skogsskifte bevaka sina intressen gentemot staten på sådant sätt, att åtminstone bolagen ej blefve lidande. Men om, på sätt torde få anses obestridligt, det just varit vid upplåtelse af kronans skogar till enskilde, som de missförhållanden, hvilka gifvit Norrlandsfrågan dess för landet i dess helhet så vitala betydelse, väsentligen grundlagts, så måste man från början hysa den allra största betänklighet mot att åter inslå på en väg, där de förra spåren i så hög grad afskräcka. Påtagligt är, att, om motionärens förslag blefve verklighet, man därmed skulle komma in på ett tillvägagångssätt, som vore rakt motsatt den af Norrlandskommittén och delvis redan af gällande lagstiftning en gång inslagna, och hvilket tillvägagångssätt åtminstone i allmänhet vunnit Andra Kammarens ganska enstämmiga gillande.

Då utskottet enbart på nu anförda grund anser sig böra afstyrka motionärens förslag, torde utskottet sakna anledning att närmare ingå på de enskilda delarne af motionens motivering, hvilken dessutom synes utskottet lida af någon oklarhet. Dock vill utskottet icke underlåta att anmärka, att, om motionärens förslag skulle genomföras på ett sådant sätt, att man kunde hoppas, att statens intressen vid de tänkta skogsutbytena blefve iaktagen, sådant utan tvifvel skulle medföra kostnader

af den omfattning, att de kostnader, som motionären föreställer sig såsom en följd af antagande af regeringens förra året framlagda förslag till hindrande af vanhäfd, vid en jämförelse skulle alldeles förblekna. Ty om någonting till jordbrukets i norra delarne af landet främjande skulle åtgöras på den af motionären föreslagna väg, skulle naturligtvis de ifrågasatta försäljningarne af inegor och därmed sammanhängande skogsutbyten, för att äga någon som helst nationalekonomisk betydelse, ske i ganska stor skala och antalet skogsutbyten rättas därefter. Hvar och en torde äga noggrann kännedom om hvilken kostnad, blott ett enda sådant utbyte medför, om det verkställes omsorgsfullt.

Utskottet hemställer alltså,

att herr Åkerlunds förevarande motion icke måtte af Andra Kammaren bifallas.

Stockholm den 6 mars 1908.

På utskottets vägnar:

ERIK MARTIN.
